

פרשת במדבר תשע"ח

פנינים מרבינו האור החיים הקדוש

והיינו לפי שחטאו של אהרן בעגל גרם לזה שהוסר מנדב ואביהוא השמירה המיוחדת הניתנת בדרך כלל לחסידי ד' – ועי"ז הם חטאו ונתחייבו מיתה, לפיכך אמרו חז"ל שתפלתו של משה רק הועילה למחצה, כיון שסוף סוף מצד חטאו של אהרן בעגל, נתגלגל מיתת נדב ואביהוא. אולם בוודאי שגם חז"ל סוברים שתפלתו של משה הועילה להציל את נדב ואביהוא מלמות מיד לאחר חטא העגל – מצד חטאו של אהרן. [אמנם אציין שמפשוטות לשון האוה"ח (במדבר ג א) שכתב "שהועילה תפלתו להציל אלעזר ואיתמר", לא משמע כמוש"כ, שכל בני אהרן נקראו תולדותיו של משה, בגלל שתפלתו הועילה להציל את חיהם. ועיין עוד בזה].

התורה לא אומרת 'וישמע ד' אלי' כשמושה התפלל בעד בני אהרן וא"כ איך ידעו חז"ל שהצלת בני אהרן נעשה מכח תפלת משה

בפרשת עקב (ט יח-יט) משה רבינו אומר לכלל ישראל, שלאחר חטא העגל הוא התפלל אל ד' בכדי להציל אותם מגזירת כלי', וד' אכן שמע אל תפלתו. וזה שאמר הכתוב 'ואתנפל לפני ד' כו' על כל חטאתכם כו'. כי יגרתי מפני האף והחמה אשר קצף ד' עליכם להשמיד אתכם וישמע ד' אלי גם בפעם ההוא'.

והוסיף משה, בפסוק הבא (פסוק כ), ואמר, שד' קצף גם על אהרן ורצה להרוג את ארבעה בניו - כעונש על חלקו של אהרן בעגל - 'ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא'. אמנם בענין תפלה זו, שמשה התפלל על הצלת בני אהרן, התורה לא כותבת 'וישמע ד' אלי' וכמו שכתבה התורה - בפסוק יט - בענין התפלה שמשה התפלל להצלת כלל ישראל.

ולכאורה משמע מזה שד' לא שמע אל תפלתו של משה להציל את בני אהרן, ואם כן איך ידעו חז"ל (ויק"ר ז א) שתפלתו של משה הועילה להציל את בני אהרן. [שו"ר שהמלבי"ם (דברים שם) מביא את דברי הספרא (צו ס"י קסה) המדייק כן ממה שלא אמר הפסוק, בענין תפלתו על אהרן, 'וישמע ד' אלי'. ומבאר המלבי"ם שלפי שלא הועילה תפלתו של משה לגמרי, לפיכך לא כתבה התורה 'וישמע ד' אלי'. אמנם עדיין צריך לדעת איך ידעו חז"ל שתפלתו אכן הועילה כלל, והרי אולי אלעזר ואיתמר ניצלו ממיתה מטעם אחר ולא מצד תפלתו של משה].

ובאמת שכן משמע מדברי האוה"ח, שמושה בעצמו לא ידע אם נתקבלה תפלתו, עד שאמר לו ד' שאכן תפלתו נתקבלה לפניו. וזה לשון האוה"ח (ויקרא טז א): **"בא להסיר חשש פגם מעל משה, [שהרי] הוא אמר (דברים ט כ) 'ואתפלל גם בעד אהרן' [ולא אמר משה שם 'וישמע ד' אלי'] ו[לפיכך] יאמר האומר שלא הועילה תפלתו של משה, ו[גם] משה עצמו יחשוב מחשבות שלא הועילה תפלתו, [לפיכך רמז לו ד', באמרו אליו "בקרבתם לפני**

משה הציל את כל בני אהרן ממיתה לפיכך הם נחשבו כתולדותיו

"ואלה תולדת אהרן ומשה ביום דבר ד' את משה בהר סיני. ואלה שמות בני אהרן הבכר נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר. אלה שמות בני אהרן הכהנים המשחים אשר מלא ידם לכהן. וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקרבתם את זרה לפני ד' במדבר סיני ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם" (ג א-ד).

צריך להבין למה לא מפרט הכתוב את שמות בני משה, והרי מכיון שנאמר 'ואלה תולדת כו' ומשה', א"כ מן הראוי הוא לפסוק לומר לנו את השמות של בני משה. ולפי שהכתוב רק מפרט ומונה את שמות בני אהרן, יש לשאול, למה אמרה התורה ואלה תולדות כו' משה.

ומבאר האוה"ח: "תולדת אהרן ומשה. ולא מנה אלא תולדות אהרן, לומר, כי בני אהרן יחשבו על משה לצד שהוא התפלל בעדם וחיו דכתיב (דברים ט כ) 'ובאהרן התאנף ד' [מאד] להשמידו וגו' [ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא'. ופרש"י (שם) 'להשמידו. זה כילו בנים']. ואמרו ז"ל (ויק"ר ז א) **שהועילה תפלתו להציל אלעזר ואיתמר.**" (וכ"כ התורת חיים סנהדרין יט:). והיינו לפי שמושה הציל את חיי אלעזר ואיתמר, לפיכך נחשב הדבר כאילו הוא ילד אותם והם בניו. לכן התורה כתבה 'ואלה תולדות ומשה' – אע"פ שרק נמנו כאן ארבעה בני אהרן, מפני ששנים מבני אהרן נחשבו כהבנים של משה רבינו.

אולם עדיין יש לשאול, שהרי מדברי הפסוקים משמע, שכל התולדות המנויים בפסוקים הללו, הם 'תולדת אהרן ומשה', ולפי ביאורו של האוה"ח הרי משמע לכאורה, שרק אלעזר ואיתמר נחשבים כהתולדות של משה רבינו. [ועי' בכלי יקר מה שכתב לפרש, עפ"י דרכו של האוה"ח, מכח קושיא זו].

ואולי אפשר לומר, על פי דברי האוה"ח בפרשת אחרי (ויקרא טז א), שבאמת גם נדב ואביהוא נחשבו כתולדותיו של משה רבינו. לפי שתפלתו של משה הועילה להציל גם אותם מגזירת המיתה שנגזרה עליהם מכח חטאו של אהרן בעגל. שהרי מכח חטאו של אהרן בעגל ביקש ד' להרוג את כל ארבע בני אהרן תיכף ומיד, ותפלתו של משה הועילה להציל אותם מגזירה זו, ולכן נדב ואביהוא לא מתו מיד לאחר חטא העגל.

דהיינו שתפלתו של משה הועילה להציל גם את נדב ואביהוא מגזירת המיתה, וכל סיבת מיתתם היתה רק בגלל חטאם הפרטי שהם עשו [בערך] שמונה וחצי חדשים לאחר חטא העגל, כשהם הקריבו את זרה בשעת חנוכת המשכן, בראש חודש ניסן. [עיין שם באוה"ח ואכמ"ל]. וכוונת חז"ל באומנם שתפלתו של משה רק הועילה 'מחצה' הוא, "כיון דסוף סוף [נדב ואביהוא] מתו, לא הי' תועלת מתפלתו של משה לאהרן אלא מחצה, כי אינו חשוב תועלת אלא כפי [ה]תכלית" (אוה"ח שם).

כבניו של משה, שהרי משה לימד תורה לכל ישראל, וא"כ במה נתייחדו בני אהרן. ועי' אוה"ח (במדבר יא יב) שכתב, שאכן כל בני נחשבים כבניו של משה, בגלל שהוא לימד אותם תורה].

אמנם צריך לעיין בכוונת רש"י שכתב "ביום דבר ד' את משה נעשו אלו תולדות שלו שלימדן מה שלמד מפי הגבורה" – מתי הי' הזמן הזה.

והנה ב'אהבת איתן' (הובא על הגליון בעין יעקב סנהדרין יט): משמע, דכוונת רש"י הוא כדברי הגמ' בעירובין (נד): האומרת, שמשה לימד את בני אהרן בפני עצמם, ובגלל הלימוד הפרטי הזה הם נחשבו כבניו (עיי"ש ע"ד). וזה לשון הגמ': "ת"ר כיצד סדר משנה [ופרש"י 'כיצד למדו ישראל תורה שבעל פה'], משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו כו', נכנסו בניו ושנה להן משה פירקו [אותו פרק ששנה לאהרן] (רש"י) כו', נכנסו זקינים ושנה להן משה פירקו כו', נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקו".

אולם יש לשאול על זה שהרי שיטת רש"י הוא, שמשה לא התחיל ללמד את בניו בצורה הזאת, עד לאחר יום הכיפורים (עיי' רש"י שמות יח יג, לד כט, לב), ואם כן איך נוכל לומר שכוונת רש"י הוא, שבני אהרן נעשו תולדותיו של משה עי"ז שהוא לימד בפני עצמן כפי הסדר המבואר בגמ' עירובין (ה"ל), והרי משה לא לימד אותם בצורה זו עד לאחר יוה"כ, ובדברי רש"י מבואר שהלימוד שעל ידו הם נעשו תולדותיו, נעשה בזמן מוקדם יותר – 'ביום אשר דבר ד' את משה בהר סיני'. ודו"ק.

[ואולי סובר האהבת איתן שכוונת הכתוב לפי רש"י הוא: שבאמצעות היום שדיבר ד' למשה בהר סיני, נעשו בני אהרן כבניו. לפי שרק עי"ז שמשה לימדן את מה שהוא למד מפי הגבורה, הם נחשבו כבניו. (וכעין פירוש זה כתב האוה"ח, במדבר שם). ולפי"ז מיושבים דברי האהבת איתן, כי אע"פ שמשה לא לימדן עד לאחר יוה"כ מ"מ אין קושיא על זה ממה שאמר הפסוק (לפי רש"י) שהם נעשו תלמידיו ביום שדיבר ד' את משה בהר סיני. לפי שאין כוונת הכתוב לומר, שבו ביום הם נעשו כבניו, אלא הכוונה הוא שבאמצעות אותו היום הם נעשו כבניו. ועיין].

הרי שמבואר מדברי האהבת איתן שרק לאחר יום הכיפורים נתהווה ענין זה שבני אהרן נעשו תולדותיו של משה רבינו. אמנם האוה"ח כותב שהם נחשבו כבניו מזמן מוקדם יותר. דהנה האוה"ח מבאר שהטעם שבני אהרן נחשבו כבני משה הוא משום שמשה הציל אותם מגזירת כלי' [שנגזרה עליהם מכח חטאו של אהרן אביהם, בעגל], באמצעות תפלתו. והרי תפלתו של משה עליהם נעשתה הרבה זמן לפני יום הכיפורים – לפני ראש חודש אלול. (עיי' דברים ט כ, וברש"י שם ט יח). ואם כן הרי שלפי האוה"ח, כבר לפני ראש חודש אלול נחשבו בני אהרן כהבנים של משה רבינו.

[אמנם אציין שאם נבאר את דברי רש"י כפשוטו, הרי יש לומר שלפי רש"י, בני אהרן נעשו כבניו של משה, כבר מיום מתן תורה. שהרי שיטת רש"י הוא (עיי' רש"י שמות יט יט, כ א וברא"ם), שבניו שמעו את השמונה דברות אחרונות מפי משה, וא"כ באותה שעה נעשו בני אהרן כבניו של משה. ועיין].

ד" (בפרשת אחרי), שתפלתו של משה אכן הועילה להצילם. עיין שם].

ולפי"ז מתורץ שאלתנו הנ"ל, כי חז"ל ידעו שהועילה תפלתו, ממה שד' הודיע למשה כן, באמרו אליו "בקרבתם לפני ד'". אכן מדברי האוה"ח מבואר, שגם מדברי הפסוקים בפרשת במדבר, מתבאר מקור לדברי חז"ל שתפלתו של משה הועילה להציל את בני אהרן].

ונראה לומר שהמקור לדברי חז"ל, שתפלתו של משה הועילה להציל את בני אהרן, הוא מהפסוקים שבפרשת במדבר. [ואף שמדברי האוה"ח הנ"ל, בפרשת אחרי, מבואר שסוד זה נלמד גם משם, מ"מ מהפסוקים שבפרשת במדבר, מתבאר ענין זה באופן יותר ברור. כי מבואר שם שהם נקראו 'בניו' מצד שחיהם ניצלו ע"י תפלתו. עיין להלן ותבין].

דהנה כתיב 'ואלה תולדות אהרן ומשה כו' נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר' (ג א-ב). הרי שאע"פ שנאמר ואלה תולדות משה, לא מנה הכתוב אלא את בני אהרן.

לפיכך מבאר האוה"ח שגם בני אהרן נחשבו כתולדותיו של משה, לפי שחיהם ניצלו ע"י תפלתו של משה. ולפי זה יש לומר, שמהפסוקים האלה למדו חז"ל שאכן הועילה תפלתו של משה להציל את בני אהרן מגזירת הכלי' שנגזרה עליהם בגלל חטאו של אהרן בעגל. [והטעם שנמנו כאן כל ארבעה בני אהרן כתולדותיו של משה - אע"פ שחז"ל אמרו שתפלתו רק הועילה למחצה - מבואר בקטע "משה הציל כו' כתולדותיו" עיי"ש].

מתי נתהווה ענין זה שבני אהרן נחשבו כבניו של משה רבינו

"ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ד' את משה בהר סיני. ואלה שמות בני אהרן הבכר נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר" (ג א-ב). ובגמ' (סנהדרין יט): אמרו: "אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו שנאמר 'ואלה תולדות אהרן ומשה וכתוב ואלה שמות בני אהרן [ולא הזכירו בני משה שם] (רש"י), לומר לך אהרן ילד [אותם] ומשה לימד [אותם תורה] לפיכך נקראו על שמו" [דנחשב לו הדבר כאילו ילדם].

ורש"י על התורה (במדבר שם) מביא את דברי חז"ל הללו וזה לשונו: "ואלה תולדות אהרן ומשה. ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה. מלמד, שכל המלמד בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו". אמנם רש"י מוסיף וכותב "ביום דבר ד' את משה. נעשו אלו תולדות שלו, שלימדן מה שלמד מפי הגבורה".

דהיינו שרש"י מבאר שבפסוקים הללו מבואר: א' שבני אהרן נחשבו כבני משה בגלל שהוא לימד אותם תורה, ב' הזמן שבו הם נעשו כבניו הי' 'ביום דבר ד' את משה בהר סיני', כי רק כשהוא לימדם תורה שהוא קיבל מפי הגבורה, נעשו בני אהרן כבניו. אמנם ע"י מה שהוא לימד אותם קודם מתן תורה (עיי' רש"י שמות כד א, ג-ד, ז) הם לא נעשו כבניו. [ועיין במפרשים (שפ"ח, כלי יקר) ששואלים על דברי רש"י שהרי מטעם זה, גם כל בניו נחשבים

חג השבועות תשע"ח

פנינים מרבינו האור החיים הקדוש

הוא, שהם רק למדו תורה בכדי לדעת איך לקיים את המצוות. אמנם הם לא למדו לשמה כי לימוד לשמה פירושו הוא שילמוד לשם התורה (לשון הרא"ש, נדרים סב). דהיינו שתכלית כוונת לימודו הוא בכדי להעמיק ולעיין בכל תוצאותיה ומבואיה של התורה הקדושה – ולא רק בכדי לדעת את האופן הנכון של קיום המצוות.

לפיכך לימוד התורה שלהם לא הצילה אותם מלהיכשל בכל מיני עבירות חמורות [שבגללם נגזרה גזירת אבידת הארץ. ע"י להלן בזה], כיון שלימודם לא ה' לימוד לשמה. כי רק לימוד לשמה, מציל את האדם מיצרו הרע (וכ"כ האוה"ח ויקרא כו ג אופן ז ועוד). ולפי שכל לימודם נעשה אך ורק בכדי לדעת איך לקיים את המצוות, היא נחשבה רק כקיום מצוה בעלמא, ולא ה' בה כח להגין עליהם מן היצר הרע. [ולפי"ז השאלה היתה: 'על מה אבדה הארץ' – ולא הגינה עליהם תורתם מלהיכשל בעבירות חמורות שגרמו לחורבנה. וכ"כ כמה מפרשים. וכן נראה מבואר לכאורה מדברי האוה"ח (ויקרא כו ט"ו טז)].

לשון החתם סופר והסבר דברי רש"י ריש פרשת בחקתי

ג ואצטט את לשון החתם סופר (נדרים סם): "שלא ברכו בתורה תחילה. כו' ועל פי דברי רבינו יונה שבר"ן כאן יש לפרש כפשוטו, כשנדקדק תחילה לשון תורה לשמה, מהו לשון לשמה ולא אמר לשם שמים. אלא יש תורה לשם שמים ממש, אך אין כוונתו אלא כדי לקיים המצוות ולידע ההלכה איך יעשה המעשה. וכיון שכל עצמו של אותו העסק איננו אלא לקיום המצוה איננו עדיף מקיום המצוה גופי' דבעידנא דלא עסיק בה לא מגינא ולא מצלי."

אך עיקר מצות עסק התורה הוא מצוה בפני עצמה להגות בה יומם ולילה ולעיין בכל תוצאותיה ומבואיה כי עמקו מחשבותיה. 'ואם בחקתי תלכו' שתהיו עמלים בתורה, לא לבד לידע המצוה בשעה שצריך לה, אלא דרוש וקבל שכר היינו הדרשא עצמה היא השכר ונחת רוח לפני הקב"ה [והיינו כמוש"כ לעיל בביאור דברי האוה"ח על הפסוק הנ"ל].

וזהו עוסק לשמה של תורה לא על כוונה אחרת, והיא המגינא ומצלי, ואז בשעת החורבן לא עסקו על זה האופן, והמחשבה הלז גילה להם הקב"ה היודע מחשבות, ולא חכמים ונביאים. [וכן על זה הדרך מבאר הנפש החיים (שער ד פרק ג עפ"ד הרא"ש) את מהות ענינה של לימוד לשמה.

ומה שכתב רש"י (ריש פרשת בחקתי) "ואת מצותי תשמרו. הו עמילים בתורה על מנת לשמור ולקיים", אין כוונת רש"י שזהו ההסבר של חלקו הראשון של הפסוק – 'אם בחקתי תלכו', 'שתהיו עמלים בתורה', דהיינו שתהיו עמלים רק בכדי לדעת איך לשמור ולקיים. אלא כוונת רש"י היא שיש שני מצוות נפרדות: א' לימוד לשם לימוד – 'שתהיו עמלים בתורה', וכמוש"כ האוה"ח והחת"ס הנ"ל. ב' לימוד לשם ידיעת ההלכה. (וכ"כ הרא"ש ועוד מפרשים בביאור דברי רש"י). וכן מבואר ממוש"כ ואת [מצותי] עם וא"ו, לפי שהוא דבר נוסף ונפרד (אמנם אין זה ראי' מוכרחת כמבואר כמה שכתב האוה"ח שם בכמה אופני ביאור הפסוק).

ונראה להוסיף, שלפי"ד החת"ס הנ"ל, מובן מאד למה לימוד כזה [-הו עמילים בתורה על מנת לשמור ולקיים] נכלל תחת התואר של

שתהיו עמלים בתורה בכדי להבין ולהעמיק בכוונתה ולא רק בכדי לדעת את ההלכה

א "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם" (ויקרא כו ג). ופרש"י "אם בחקתי תלכו. יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר 'ואת מצותי תשמרו' וגו' הרי קיום המצוות אמור. הא מה אני מקיים 'אם בחקתי תלכו', שתהיו עמלים בתורה" (תו"כ כו ב). וצריך להבין: א' מהו הסבר ענין זה של "שתהיו עמלים בתורה". ב' למה הגדירה התורה את החיוב של "שתהיו עמלים בתורה", עם התואר של 'חוקה' – 'אם בחקתי תלכו'.

ומתריץ האוה"ח (שם ריש פסוק ג): "וטעם שקרא הכתוב עמל התורה חוקה, [הוא] לצד שיש בה מצוה אפילו ללמוד דברים שלמדם פעמיים ושלש והם ידועים אצלו. כי חפץ ד' בעסק התורה – חוקה חקק".

דהיינו שיש שני אופנים של לימוד התורה: א' לימוד בכדי לדעת את דיני התורה והלכותיה, וזהו לימוד על מנת לשמור ולעשות את מצוות התורה. ב' לימוד הנעשה אך ורק בכדי ללמוד את תורת ד', להבין אותה ולהתעמק בדברי הקדושים – ואפילו אם לא יצא מהלימוד שום ידיעה שהיא הלכה למעשה.

ומבאר האוה"ח שזהו כוונת התורת כהנים שהביא רש"י, האומר, "שתהיו עמלים בתורה". דהיינו שתלמדו את התורה אך ורק בכדי לקיים את מצות עסק התורה – לעיין ולהעמיק בהבנת כוונת התורה הקדושה. ולפיכך הגדירה התורה את מצוה זו עם התואר של 'חוקה', לפי שמהותה של מצות עסק התורה הוא לימוד לשם לימוד, גם אם לא יצא לו שום נפקא מינה למעשה מלימודו. [כן נראה לומר בכוונת האוה"ח, שהרי אם כוונת האוה"ח הוא רק על ענין חזרת תלמודו, א"כ למה ייקרא זה 'עמל התורה'].

על מה אבדה הארץ בגלל שהם למדו תורה אך ורק בכדי לדעת את ההלכה למעשה ואין לימוד כזה מציל מן היצר הרע (חתם סופר)

ב ובאמת היסוד הנ"ל מפורש בדברי החתם סופר בביאור דברי התורת כהנים הנ"ל, ובביאור דברי הגמ' במסכת נדרים (פא.). (וכ"כ הבית הלוי (פרשת משפטים), אור ישראל (אגרת לא) עיין שם]. דהנה כתיב (ירמיו ט יא-יב) 'מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ד' אליו ויגדה, על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עבר. ויאמר ד' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה'.

ומבארת הגמ' (נדרים סם): מאי דכתיב 'מי האיש החכם ויבן את זאת', דבר זה [-על מה אבדה הארץ] נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב 'ויאמר ד' על עזבם את תורת' וגו'. היינו 'לא שמעו בקולי' היינו 'לא הלכו בה'. אמר רב יודא אמר רב שאין מברכים בתורה תחילה". [ובמסכת ב"מ (פה): גרסו 'שלא ברכו בתורה תחילה'. ועיי"ש עוד כמה שינויים]. ומבאר הר"ן בשם הרבינו יונה, שכוונת הגמ' הוא, שהם לא למדו תורה לשמה.

ומבאר החתם סופר (נדרים שם, וע"ע חת"ס עה"ת וירא נט א ד"ה ולפ"מ, בחקתי פג א ד"ה או (השני). דרשות חת"ס (בהוצאת מכון חת"ס, מהדורת נוסענצווייג) חלק ד רס, חלק ה רכא, תצו), שהסבר דברי הרבינו יונה

העליון. שהרי האוה"ח מפרש עפ"ד הגמ' הנ"ל את הפסוק המדבר על זמן היות הנשמה בעולם העליון. וזה לשון האוה"ח: "ופירשתי על דרך זה פסוק 'קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוני' (איוב ג ט). קטן הוא המסתכל באספקלריא דלא נהרא בסוד המאור הקטן (בחנית 'מלכות'). גדול הוא המסתכל באספקלריא דנהרא בסוד המאור הגדול (תפארת). ועבד חפשי מאדוני זה שעולה בלא רשות, שד' אדוני נתן לו חפשו ללכת בכל אשר יחפוץ.

[ומסיים האוה"ח וכתב] ואין אני יודע במה יושג הכבוד הגדול הזה, לזה בא מאמרו יתברך ואמר 'אם בחקתי, פירוש, באמצעות השתדלות התורה כמצטרך, בזה אין אתם צריכים לרשיון להולך אתכם אלא אתם מעצמכם 'תלכו' בלא בר' [-בלא רשות].

ומבואר כי השגת הדרגות העליונות ביותר, מושגים רק באמצעות עסק התורה. והסבר הדברים הוא "כי שרשה העליון של התורה הקדושה הוא בעליון שבהעולמות כו' [ולכן בה נאצלו ונבראו כל העולמות העליונים ותחתונים כו' ולכן אמרו בזוהר דאורייתא היא נהירו דכל עלמין וחיותא וקיומא ושרשא דכולהן] ולכן התורה הקדושה וכו' וקוב"ה כו' כלא חד" (נפח"ח ד י). דהיינו שהדביקות הנעלה ביותר, וההתקשרות הנפלאה ביותר לבורא כל עולמים, נעשית רק באמצעות עסק התורה. לפיכך כתב האוה"ח שהאופן שבו משיגים הצדיקים את הדרגה הנעלה ביותר שהם יכולים להיכנס ולראות את השכינה - בדרגה של אספקלריא המאירה - בכל עת שירצו, הוא רק באמצעות עסק התורה.

אם ירבעם הי' חוזר בתשובה אור תורתו היתה חוזרת להאיר לנשמתו ומזכה אותו להתדבק בד' באופן מופלא מאד

ג) ועל פי זה מבואר ג"כ מש"כ האוה"ח להלן שם (אופן ט), וזה לשונו: "עוד ירצה על דרך אומרום ז"ל (סנהדרין קב). שאמר הקב"ה לירבעם חזור בך ואני ואתה וכן ישי נטייל בגן עדן וכו'. עד כאן. ואמרו המקובלים כי טיול זה הוא דרגת שעשוע שאין למעלה ממנו אשרי אנוש יזכה לו. [ראיתי צויין לדברי הרמ"ק (שיעור קומה סימן כט) שטייל ענינו דביקות נפלאה בד'].

ויאמר אדם במה יזכה ילוד אשה להדרגה זו, לזה בא המאמר כאן ואמר 'אם בחקתי' - באמצעות עסק התורה [תזכו לדרגה זו ש] 'תלכו', היא הליכה נעלמת מעיני כל חי, שהוא הטיול, באמצעות [עסק] התורה תטיילו במקומות הנעלמים". [והיינו שאע"פ שירבעם חטא הרבה מאד מ"מ ע"י התשובה היתה כח תורתו המופלגת ע"י סנהדרין קב]. מתעוררת להאיר את נשמתו בעולמות העליונים, וכמוש"כ המקובלים, שלאחר עשיית תשובה תשוב אור תורתו להאיר לנשמת הלומד].

וההסבר בזה הוא כנ"ל, כי שורש התורה נעלה מאד, עד שאמרו קוב"ה ואורייתא חד הוא, לפיכך האדם המתדבק בה בכל כוחו יכול להשיג באמצעותה את המעלות העליונות הללו - שאינם מושגים בשום אופן אחר חוץ מע"י לימוד התורה הקדושה.

'ואת מצותי תשמרו', כי מי שלומד אך ורק בכדי לדעת את ההלכה, אין ללימודו את הכח המיוחד של עסק התורה - להצילו מן היצר הרע. ודו"ק].

אך במה יודע איפה זאת, אמר ר"י אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה. ומסקינן בפרק התכלת, כל מצוה שעשייתה גמור מצוותה מברכים עליה ושאינ עשייתה גמור מצוותה אין מברכים עליה. והשתא אי כל כוונת עסק התורה אינה אלא לעשות המצוות א"כ אין לימודה ועסקה גמור מצוותה [ולכן] אין מברכים עליה. אבל המברך עליה מודה שכוונתו שמלבד קיום המצוות עוד העסק בעצמו מצוה". (ע"ל החתם סופר).

שלוש דרגות שהצדיקים משיגים בעולם העליון

א) הנה בגמ' (סוכה מה:) מבואר שיש שלש דרגות, זו למעלה מזו, בענין השגת הצדיקים: א' הרואים באספקלריא שאינה מאירה. ב' הרואים באספקלריא המאירה. ג' צדיקים הנכנסים למקומם העליון מעצמם מבלי צורך ליטול רשות להיכנס מהמלאכים הממונים שם (ע"י"ש ב"ח). ופרש"י שאספקלריא היא 'מחיצה שחוצצת ביניהם לשכינה, ויש צדיקים שאין מאירה להם כ"כ ואין יכולים לראות ממשי' (וע"ע בעץ יוסף).

ומבארת הגמ' שיש הרבה צדיקים הזוכים לראות את השכינה בדרגת אספקלריא שאינה מאירה, אבל כמות הצדיקים הזוכים לדרגת אספקלריא המאירה הוא פחות מזה. אולם להדרגה המעולה ביותר, זוכים לה רק מתי מספר, ועל השגת דרגה זו אמר רשב"י: ראיתי בני עלייה והן מועטים.

והנה המהרש"א שואל: "ויש לדקדק דמסיק הכא דמסתכלי באספקלריא המאירה לא היו פחות משלושים ושש צדיקים, ואנן אמרינן בפרק החולץ דמשה לחוד ראה באספקלריא מאירה וכל הנביאים לא ראו באספקלריא מאירה". דהיינו איך אומרת הגמ' במסכת סוכה שיש כמות הוגנת של צדיקים שזוכים לראות את השכינה בדרגת אספקלריא המאירה, והרי הגמ' במסכת יבמות (מט:) אומרת שרק משה רבינו זכה להינבאות בדרגה זו של אספקלריא המאירה.

ומתרג' העיון יעקב (סוכה שם) והחיד"א (פתח עינים סוכה שם) שהגמ' ביבמות מדברת על ההשגה שהאדם משיג כשהוא עדיין חי [כמבואר ממה שלמדה הגמ' כן מהפסוק האומר 'כי לא יראני האדם וחי' (חיד"א שם)], והגמ' במסכת סוכה מדברת על ההשגות שהצדיקים זוכים להם לאחר מיתתם. לפיכך יכולה הגמ' לומר שהרבה צדיקים זוכים לראות את השכינה בדרגת אספקלריא המאירה, מכיון שכוונת הגמ' הוא, שהם זוכים לזה לאחר מיתתם (וע"ע מה שמתרג' הבן יהודה).

השגת הדרגה הנעלה ביותר נעשית רק באמצעות לימוד התורה והטעם לזה

ב) וכן נראה מדברי האוה"ח (ויקרא כו ג אופן יח), שהאוה"ח מבאר את דברי הגמ' במסכת סוכה על ההשגה שהצדיקים זוכים לה בעולם

הגליון הזה נתנדב לע"נ איש נעים הליכות, שריד לדור ישן
רה"ג ר' אלחנן בן הרב פרץ זצ"ל, נפטר שב"ק כ"ג סיון תשע"ז

הגליון הזה מוקדש לע"נ מרת בריינא זלאטא ב"ר ראובן יצחק ע"ה,
נפטרה כ"ז סיון תשע"ז

י"ל ע"י מוכן פניני אור החיים לתיקונים והערות נא לפנות למייל: peninei.ohrhachaim@gmail.com או בטל: 845-300-0360

נא לא לעיין בשעת התפלה וקריאת התורה